

ІСТОРИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ М. ВОВЧАНСЬК ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕГЕНЕРАЦІЇ

HISTORICAL PLANNING OF VOVCHANSK, KHARKIV REGION: FEATURES OF PRESERVATION AND REGENERATION

© Вітченко Д., 2024

Стаття розглядає проблему застосування наявних історико-містобудівних досліджень та пропозицій територіальних пам'ятокхоронних обмежень станом на 2010-і рр. для повоєнних заходів із організації збереження містобудівної спадщини зруйнованого в ході воєнних дій міста. Створення можливостей для консервації й перспективної регенерації забудови історичного ареалу м. Вовчанськ.

Результати дослідження культурної спадщини можуть бути використані під час повоєнних заходів із охорони містобудівної спадщини, створення умов для перспективної регенерації пам'яток.

Ключові слова: містобудівна спадщина, історико-архітектурний опорний план, пам'ятка містобудування, регенерація міського середовища.

Постановка проблеми

Руйнування забудови малих історичних міст Сходу України в ході збройної агресії РФ обумовлює питання про політичну, соціальну та економічну доцільність їхнього функціонування в повоєнний час, принаймні в короткостроковій та середньостроковій перспективі. Водночас об'єкти культурної спадщини, зокрема містобудування, в Україні набувають значення джерела їхньої ідентифікації українців. В ході воєнних дій значних руйнувань зазнає історична забудова але зберігається історичне планування, що закарбувалося в мережі сучасних транспортних магістралей міста. А саме історичне планування із парцеляцією кварталів історичної забудови є своєрідним генетичним кодом міста, що підлягає збереженню.

Майбутня повоєнна відбудова малого історичного міста Вовчанськ вимагатиме особливого підходу, який мав би ґрунтуватися на усвідомленні необхідності збереження історично сформованого планування та поступової регенерації традиційного міського середовища.

Перспективна регенерація історичного міста вимагає осмислення історико-культурного потенціалу його територій та складання історико-архітектурного опорного плану — науково-проектної документації, в якій фіксується інформація про весь комплекс нерухомих об'єктів культурної спадщини та пов'язане з ними середовище (Прибега, 2015; с. 134). Така наукова робота для історичного міста Вовчанськ проводилася з 1990-х рр., але стану законодавчо затвердженої науково-проектної документації до 2022 р. так і не набула.

Ця стаття розглядає проблему застосування наявних історико-містобудівних досліджень та пропозицій територіальних пам'ятокхоронних обмежень станом на 2010-і рр. для повоєнних заходів із організації збереження містобудівної спадщини зруйнованого в ході воєнних дій міста. Створення можливостей для консервації й перспективної регенерації забудови історичного ареалу м. Вовчанськ (рис. 1, 2).

Рис.1. Вид м. Вовчанська у серпні 2024 р. Стоп-кадри з відео з відкритих джерел

Рис.2. Проектні пропозиції відбудови центральної площі м. Вовчанська. Проектні пропозиції Є.Маслов, керівник Д. Вітченко.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання методики дослідження історичних містобудівних об'єктів в різний час розглядали Є. Водзинський, Й. Глямжа, Т. Устенко, В. Вечерський, М. Бевз, Т. Товстенко та ін. узагальнено у монографії Л. Прибеги (Прибега, 2015; с.171, с.171). Аналіз відновлення міст Європи подано у праці Джон Х. Стаббс, Мунір Бученакі, Емілі Г. Макаш «Архітектурне збереження в Європі та Америці» (Stubbs et al., 2011). Нідерландські дослідники К. Босма, К. Вагенаар розглядають процеси післявоєнного відновлення нідерландських історичних міст (Демешкант, 2023). Відновлення міст Польщі після руйнувань Другої світової війни подано у працях П-Г. Кустодіса, Х. Шюрман (Custodis & Schumann, 1998; р.24-29), Е. Тунг (Tung, 2001). Збереженню та реабілітації архітектури присвячений підручник Едмунда Малаховича (Małachowicz, 1994). Досвід реконструкції повністю зруйнованих архітектурних пам'яток і цілих районів польських міст розглянуто в праці А. Гачола (Gaczoł, 2009). Досвід відновлення зруйнованого житла в історичних європейських містах після Другої світової війни вивчає Євгенія Демешкант (2023). О. Омельченка (2016).

Наведений теоретичний досвід відновлення історичних міст має свою специфіку, відповідну тогочасним історичним соціокультурним, політичним й економічним реаліям та не може бути напряму застосований для регенерації малих історичних міст України, зруйнованих в ході збройної агресії РФ, зокрема м. Вовчанськ Харківської обл.

Мета статті

Проаналізувати актуальність наявних пропозицій територіальних пам'яток охоронних обмежень м. Вовчанська для формування стратегії містобудівних пам'яток охоронних заходів у зруйнованому історичному місті задля створення можливостей для збереження історичного планування, перспективної консервації й реставрації пам'яток, регенерації забудови історичного ареалу м. Вовчанськ.

Виклад основного матеріалу

У статті проаналізовані науково-дослідні матеріали до складання історико-архітектурного опорного плану м. Вовчанськ, розроблені колективами: Харківської філії Українського спеціального науково-реставраційного проектного інституту «Укрпроектреставрація» в 1995 р.,

проектно-реставраційним відділом інституту «Укрміськбудпроект» у 2012–2016 рр. Остання робота не була законодавчо затверджена до лютого 2022 р.

Вовчанськ – історичне місто в Україні, у Чугуївському районі Харківської області, центр Вовчанської міської громади, колишній районний центр однойменного району. Місто засновано 1674 р. українськими переселенцями з Наддніпрянщини та Правобережної України (козаками та членами їхніх родин) як сторожова фортеця біля бродів через р. Вовча (Вовчі Води) на напрямку нападів військових загонів кримських татар.

Первісне планування поселення носило вільний характер було пов'язане з вигином ріки, вздовж якої витягнулася система криволінійних вулиць, частина з яких виходила на майдан із церквою Св. Миколая. Продовженням головної вулиці в південному напрямку була дорога на Харків, що пересікала зарічну слободу, в північному напрямку – дорога на Белгород.

Річка Вовча розділяла місто на дві частини. Перша – на правому березі річки, «Лучша», де знаходяться адміністративні будівлі та найкращі житлові будинки. Друга, – на лівому березі мала назву «Заводи», носила характер приміської слободи. Для лівого берега була характерна наявність великої кількості невеличких струмків, озерець та заболочених ділянок, що вплинуло на розвиток вуличної мережі міста та характер малоповерхової забудови. Правий берег було забудовано більш регулярно та щільно.

В 1785 р. харківським губернським землеміром Густавом фон Буксгевденом був розроблений план реконструкції міста, затверджений 1786 р. Планом передбачалося випрямлення головної вулиці, розширення старого майдану, прокладення перпендикулярних до головної магістралі вулиць, які ділили місто на квартали рівної ширини. На площі намічено було розмістити типовий комплекс повітових закладів: т.зв. «присутні місця», поліцію, гостинний двір, соляний та винний «магазини» (склади). Біля річки розташовувалися м'ясні та рибні ряди, лазні, броварня, а нижче міста за течією річки – бійня. Вісь головної вулиці подовжувалась по мосту через річку до зарічної слободи Заводи, якій також надавалася геометрично правильна форма в плані. Існуючи на той період дерев'яні «присутні місця» залишались за північною межею міста. Вся територія міста набувала нової ясної та чіткої планувальної схеми (рис. 3).

В подальшому місто продовжує розпланувальний розвиток у північному напрямку. У другій половині XIX ст. за торговою площею, яка отримала назву Базарної, на місті слободи Піски утворюється 9 нових крупних кварталів. Усього їх кількість зростає до 25. Планувальна структура міста, сформована в кінці XVIII – першій половині XIX ст. повністю збереглася до нашого часу.

Найбільшого темпу благоустрою, розвитку культури, освіти та економічного росту Вовчанськ зазнав з обранням на посаду земського голови В.Г. Колокольцова у 1897 р. Саме наприкінці XIX – початку XX ст. будуються споруди, що складають архітектурне обличчя історичного центру міста та зараз внесені до обласного переліку пам'яток містобудування та архітектури місцевого значення.

На розвиток планувальної структури міста вплинула залізниця, яка 1896 р. була прокладена через місто. На захід від міста намітився новий промислово-складський та житловий район. Розширюється територія південного заріччя.

До 2022 р. історична планувальна організація міста, характер забудови його центральної частини не зазнали істотних змін. Незважаючи на різні перетворення в планувальній структурі міста та його забудові, історична частина міста повністю зберегла регулярну планувальну структуру, закладену проектами перепланувань кінці XVIII ст. – першої половини XIX ст., яке являє собою унікальну пам'ятку містобудівного мистецтва. Провідну роль в архітектурно-художньому обличчі історичного центру міста продовжувала грати збережена забудова кінця XIX – початку XX ст. (рис.5).

Рис. 3. «Геометричний план Харківського намісництва повітовому місту Вовчанську з вказуванням, старих та нових нанесених вулиць» губернського землеміра Густава фон Буксгевдена 1785 р. Колоризація та прорис сучасні (Новгородов, Кацанов та Вітченко, 2013).

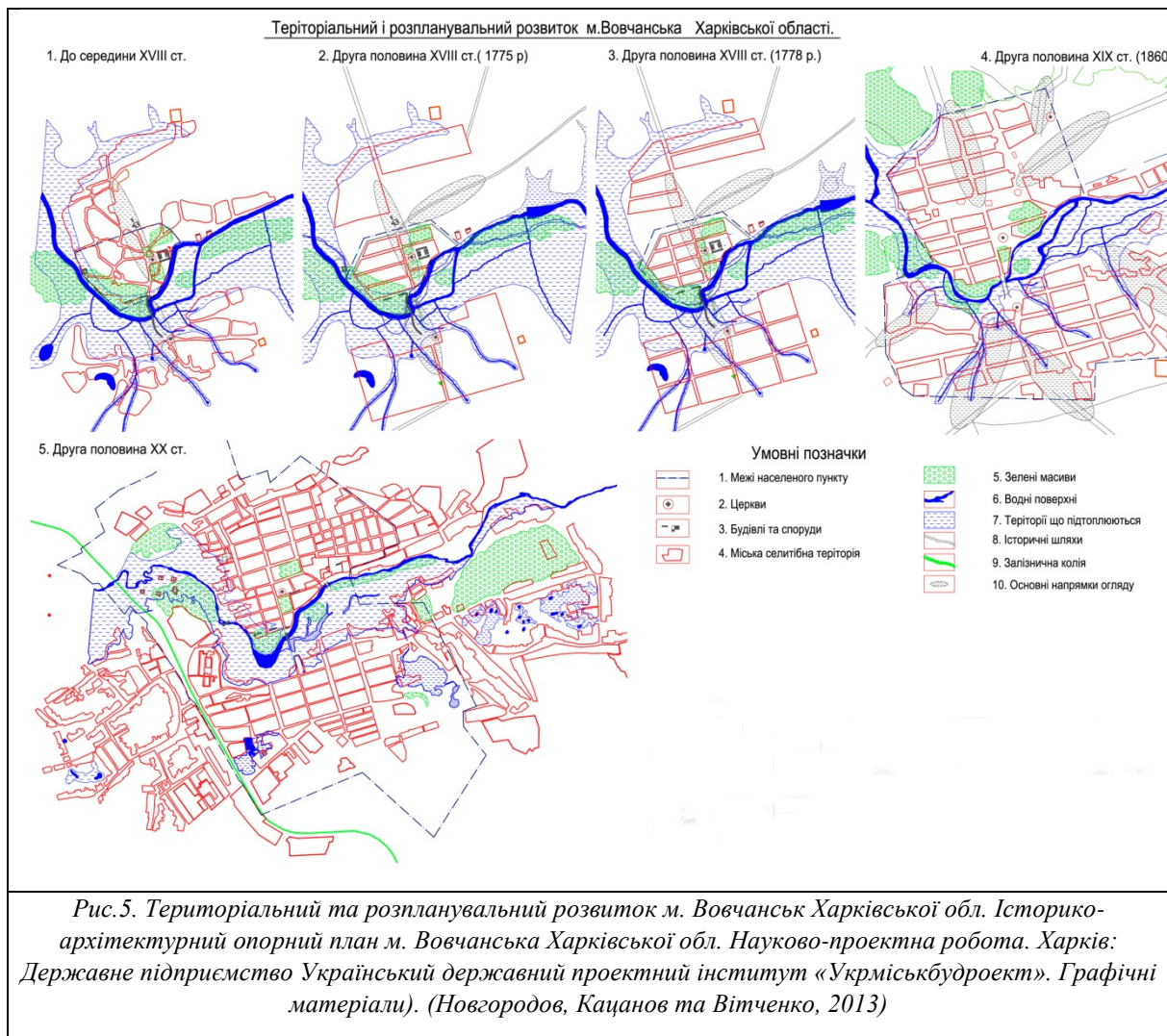
Рис. 4. Історичні квартали на сучасному плані. Вовчанська (Новгородов, Кацанов та Вітченко, 2013).

Центр міста знаходиться в низині долини ріки Вовча, в той час як південна і північна частини міста розташовані на підвищеннях. Найнижча точка має висоту 103 м, найвища – 130 м.

Історичний центр м. Вовчанськ, розташований по обидва береги р. Вовчої, має регулярне планування утверджене ще 1786 р. за проектом харківського губернського землеміра Густава фон Буксгевдена. Головна вулиця міста – вул. Соборна (первісно Велика Белгородська) орієнтована по осі південь-північ. Перпендикулярно до головної магістралі розташовані вулиці які ділять місто на квартали рівної ширини. Квартали також зберігають стару парцеляцію ділянок домоволодінь (рис. 4).

На північ від сучасних вул. Торгової та вул. Колокольцова розташована територія колишнього ринкового майдану, яка тепер зайнята Міським сквером та забудовою колишнього училища льотчиків – зараз міського ринку.

На території кварталу, в якому розташовувався міський Троїцький собор в наш час був розпланований міський парк.

На сучасному плані міста виявлене планування міста на початок XX ст., яке спадкувало та розвивало характер планування кінця XVIII ст. поступово поглинаючи приміські слободи: Піски, Герлегівку на північному березі р. Вовчої, Перші та Другі Заводи, Кисляківку на південному березі. Якщо планування колишньої слободи Піски набуло регулярного характеру, то південні зарічні слободи Кисляківка та 1-й та 2-заводи, які стали районами міста, зберігають характер розпланування сільських поселень із розрідженою малоповерховою забудовою з присадибними ділянками. Характер планування зарічних південних районів обумовлений особливостями рельєфу: витягнуті у різних напрямках вулиці оминають заболочені ділянки.

На північно-східній межі історичного середмістя та колишньої слободи Піски розташоване старе міське кладовище, два інших старих кладовища знаходяться на південному березі р. Вовчої і прилеглі до колишніх слобод Кисляківки та Других Заводів (Новгородов, Кацанов та Вітченко, 2013).

Науково-проектною роботою 2013 р. було запропоновано визначити історичний ареал міста в межах міських кварталів, сформованих на основі затвердженого 1786 р. плану харківського губернського землеміра Густава фон Буксгевдена. Разом із кварталами, які розташовані по обидва береги р. Вовчої в зону історичного ареалу увійшла територія колишньої ярмаркової площі. Історичні квартали на північ від старої площі, які також фігурують на плані фон Буксгевдена, в 1970-1980-х рр. були забудовані типовими багатоповерховими житловими будинками та повністю втратили характер історичного середовища. На підставі цього фактору їх не було включено в межі історичного ареалу.

Планувальні межі історичного ареалу на північному березі ріки проходять по вул. Шевченка, вул. 1-го травня, вул. Авіаційної, вул. Колокольцова, вул. Металіста. З півдня природною межею ареалу служить заплава р. Вовчої.

Планувальні межі історичного ареалу на південному березі проходять: вул. Гурканівською, вул. Верхньою, пров. Селянським. З північного боку природною межею ареалу служить заплава ріки Вовчої. За відсутності об'єктів культурної спадщини за видом архітектура територія зберігала історичне регулярне планування, яке вдало обіграло існуючі струмки – притоки р. Вовчої, пропускаючи їх посередині перпендикулярних до річки вулиць.

Північна й південна частини історичного ареалу з'єднані відрізком вул. Соборної, що прокладений по насипу-дамбі з мостом через р. Вовча, в межах червоних ліній вулиці (рис. 6).

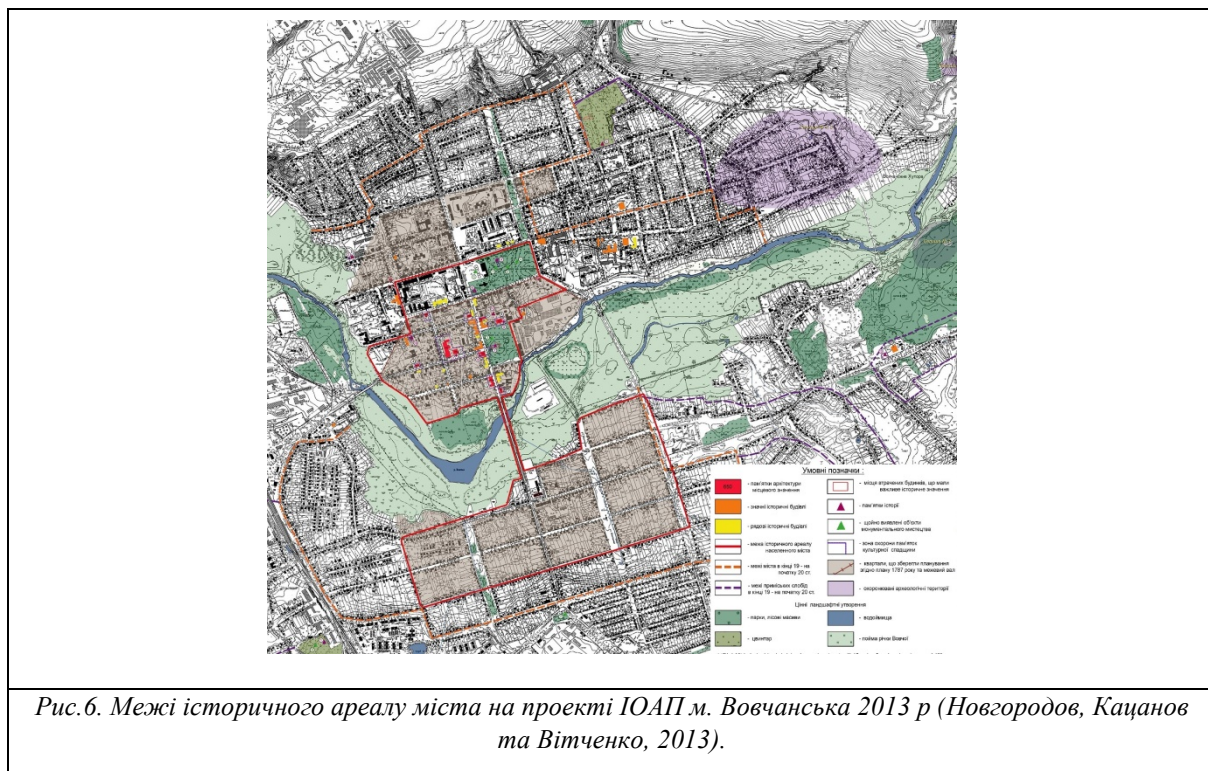

Рис.6. Межі історичного ареалу міста на проекті ІОАП м. Вовчанська 2013 р (Новгородов, Кацанов та Вітченко, 2013).

В ході боїв за Вовчанськ, які тривають з травня 2024 р. забудова міста на північному березі р. Вовча, зокрема північна частина історичного ареалу майже повністю зруйнована. Саме в цій частині ареалу зосереджені пам'ятки архітектури та містобудування, які у своїй більшості зазнали значних руйнувань. В результаті руйнувань відповідно порушена й просторова композиційна структура міста (система містобудівних домінант та акцентів, композиційних осей, вузлів, візуальних розкриттів), досліджена фахівцями в ході збирання даних для складання історико-архітектурного опорного плану.

Фактично залишилося трасування вулиць в сучасних червоних лініях та межі парцеляції ділянок домоволодінь, окреслені руїнами забудови.

Широко відомий приклад реставраційного відновлення історичних центрів міст Польщі після нищівних руйнувань Другої світової війни був успішно реалізований завдяки історичній, політичній, економічній значущості цих міст (Варшави, Гданська), ініціативі та підтримці численних місцевих громад, великим державним інвестиціям, націоналізації міських земель в зоні проведення робіт (restoration.gov.ua, 2024). Тож цей досвід не може бути перенесений на відновлення історичного центру малого міста, що в близькостроковій перспективі залишатиметься в зоні «фронтиру» на межі із територією держави-агресора.

Водночас територія центру міста набуває й історико-меморіального значення, як місце запеклих боїв ЗСУ із російськими агресорами.

Прикладом меморіалізації руйнованого містобудівного середовища під час війни стало створення Меморіалу міста Хіросіма. У районі епіцентру ядерного вибуху створено Меморіальний парк Миру, площею понад 12 гектарів. (Hiroshima Peace Memorial Park, 2024).

Цікавим прикладом меморіалізації є меморіальна територія Grande Cretto на місці зруйнованого землетрусом містечка Джібелліна в Італії авторства Альберто Буррі. Руїни кварталів разом із предметами побуту загиблих жителів вкрито шаром бетону, планувально означивши в такий спосіб планування зруйнованого містечка (Alberto Burri, 2023).

Тому насамперед постає питання надання охоронного статусу збереженим містобудівним утворенням та решткам об'єктів культурної спадщини, їхньої консервації.

Південна частина ареалу піддана суцільному руйнуванню забудови має бути визначена пам'яткою містобудування.

Розпланування та залишки забудови історичного центру увібрали в себе матеріальні та культурні напрацювання попередніх поколінь і є свідченням історичних та соціальних процесів, що відбувалися в різні часи (Прибега, 2015; с.54, с.54). І в стані руїни цей об'єкт відповідає ознакам, необхідним для занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України за такими критеріями:

– вплинув на розвиток культури населеного пункту (є невід'ємним містобудівним елементом історичного центру); запроектоване за ідеями регулярного планування кінця XVIII ст.);

– є витвором відомої особистості (Харківського губернського адміністратора-землевпорядника й організатора архітектурно-інженерної освіти в Прибавочних класах Харківському колегіуму Густава фон Буксгевдена);

– пов'язаний із діяльністю людей, які зробили значний внесок у розвиток культури регіону (голови земської управи, мецената – Василя Колокольцова; археолога – першовідкривача Салтівської археологічної культури Василя Бабенка та ін.).

Запропонований предмет охорони пам'ятки містобудування: матеріально існуючий архітектурно-просторовий каркас середовища в межах історичного ареалу визначених проектом історико-архітектурного плану представленого вище. До нього належать: загальна планувальна схема території, напрями й габарити вулиць, проїздів і пішохідних шляхів, парцеляція ділянок домоволодінь. А також характер, масштаб і висотність зруйнованої цінної й рядової історичної забудови, – параметрами за якими в перспективі може бути здійснене нове будівництво методом регенерації.

За зруйнованими будівлями – пам'ятками архітектури має бути збережений їхній статус, що згодом дозволить провести на них реставраційно-відновлювальні роботи. Водночас не мають відновлюватися об'єкти визнані історико-архітектурним планом дисгармонійними.

Висновки

На основі викладеного вище матеріалу існуюча історична планувальна структура центральної частини м. Вовчанськ Харківської обл. в межах визначеного історичного ареалу має бути збережена шляхом надання охоронного статусу пам'ятки містобудування із визначеним предметом охорони. В результаті після повоєнного відновлення центр міста отримає вид лінійно-ядерної структури в регулярній планувальній схемі міста.

У перспективі регенерації історичного міста насамперед мають бути враховані ресурси і обмеження планувальної організації його території.

Головні принципи регенерації центру м. Вовчанська в межах ареалу історичного міста мають бути спрямовані на:

1. Збереження історичного планувального каркасу міста.
2. Збереження та підсилення ландшафтно-екологічного каркасу міста.
3. Реставраційне відтворення зруйнованих пам'яток архітектури міста.
4. Формування нової забудови контекстуальної архітектурному середовищу малого історичного міста Вовчанська.

Бібліографія

- Alberto Burri Cretto di Gibellina, 2023 [online] Доступно: <<https://hicarquitectura.com/2023/11/alberto-burri-cretto-di-burri-sicily/>> [Дата звернення 5 вересня 2024];
- Custodis P-G., Schumann H., 1998. Denkmalpflege in Polen von 1945 bis 1997, *Geografie Rundschau*, 50, 1, s.24-29;
- Gaczoł, A., 2009. *Kraków ochrona zabytkowego miasta, rzeczywistość czy fikcja*. Kraków, WAM;
- Małachowicz, E., 1994. *Konserwacja i rewaloryzacja architektury w zespołach i krajobrazie*. Wrocław;
- Stubbs, J. H., Bouchenaki, M. (Foreword by), Makaš E.G., 2011. *Architectural Conservation in Europe and the Americas*. Wiley;
- Tung, A., 2001. *Preserving the World's Great Cities: The Destruction and Renewal of the Historic Metropolis*. New York;
- Вітченко, Д.М. та Свиридова А.В., 2023. Реставраційне відтворення міст Польщі після Другої світової війни: актуальність для України. *Збірник тез та матеріалів конференції "50-річчя Всесвітньої спадщини: уроки минулого, виклики сьогодення та перспективи"*, 7-8 грудня 2022 р., Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці. С.98-100;
- Генеральний план м. Вовчанськ Харківської області суміщений с ПДП центру, 1989. Харків, Державний проектний інститут «Укрміськбудпроект».
- Демешкант, Є., 2023. Досвід відновлення зруйнованого житла в історичних європейських містах після Другої світової війни. *Збірник наукових праць. Українська академія мистецтва*, 34. Київ;
- Момот, Л. М., ред., 1994. *Вовчанськ: зб. архівних документів і матеріалів*. Харків, Держ. архів Харківської обл.;
- Новгородов, В. Є., Кацанов, М. Т., та Вітченко, Д. М., 2013. *Історико-архітектурний опорний план м. Вовчанська Харківської обл. Науково-проектна робота*. Харків, Державне підприємство Український державний проектний інститут «Укрміськбудпроект».
- Омельченко, О. Б., 2016. Містобудівні особливості реконструкції міст, що зруйновані внаслідок воєнних дій. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 43. Ч. 2. с.139–144;
- Пірко, В. О., та Гуржій, О. І., ред., 1991. *Описи Харківського намісництва кінця XVIII ст.: Описово-статистичні джерела*. Київ: Наукова думка.
- Прибега, Л. В., 2015. *Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект: монографія*. Київ: Інститут культурології НАМ України.
- Як відновлювали Гданськ: радикальні підходи, цікаві для України Доступно: <<https://restoration.gov.ua/press/news/70769.html>> [Дата звернення 5 вересня 2024].
- 広島の公園と緑地。平和記念公園 [online] Доступно: <<https://www.city.hiroshima.lg.jp/site/hiroshima-park/7480.html>> [Дата звернення 5 вересня 2024];

References

- Alberto Burri Cretto di Gibellina, 2023. *Alberto Burri Cretto di Gibellina*. Available at: <<https://hicarquitectura.com/2023/11/alberto-burri-cretto-di-burri-sicily/>> [Accessed 5 September 2024].
- Custodis, P.-G. and Schumann, H., 1998. *Monument Preservation in Poland from 1945 to 1997*. *Geografie Rundschau*, 50(1), pp.24-29.
- Gaczoł, A., 2009. *Kraków — Protection of the Historic City: Reality or Fiction*. Kraków: WAM.
- Małachowicz, E., 1994. *Conservation and Revitalization of Architecture in Complexes and Landscapes*. Wrocław.
- Stubbs, J.H., Bouchenaki, M. (Foreword by) and Makaš, E.G., 2011. *Architectural Conservation in Europe and the Americas*. Wiley.
- Tung, A., 2001. *Preserving the World's Great Cities: The Destruction and Renewal of the Historic Metropolis*. New York.
- Vitchenko, D.M. and Svyrydova, A.V., 2023. *Restoration Reconstruction of Polish Cities after World War II: Relevance for Ukraine*. In: *Proceedings of the Conference "50th Anniversary of World*

Heritage: Lessons from the Past, Challenges of the Present and Prospects", 7-8 December 2022. Chernivtsi: Yurii Fedkovych Chernivtsi National University, pp.98-100.

Generalnyi plan m. Vovchans'k Kharkivs'koi oblasti sumishchenyi z PDP tsentru, 1989. Kharkiv: Derzhavnyi proektnyi instytut "Ukrmiskbudproekt".

Demeshkant, Ye., 2023. *Experience of Restoring Destroyed Housing in Historic European Cities after World War II. Collection of Scientific Papers*. Ukrainian Academy of Arts, 34. Kyiv.

Momot, L.M., ed., 1994. *Vovchans'k: Collection of Archival Documents and Materials*. Kharkiv: State Archive of Kharkiv Region.

Novhorodov, V.Ye., Katsanov, M.T. and Vitchenko, D.M., 2013. *Historical and Architectural Reference Plan of the City of Vovchans'k, Kharkiv Region*. Scientific and Design Work. Kharkiv: State Enterprise Ukrainian State Design Institute "Ukrmiskbudproekt".

Omel'chenko, O.B., 2016. *Urban Planning Features of the Reconstruction of Cities Destroyed as a Result of Hostilities. Modern Problems of Architecture and Urban Planning*, 43(2), pp.139–144.

Pirko, V.O. and Hurzhii, O.I., eds., 1991. *Descriptions of the Kharkiv Province at the End of the 18th Century: Descriptive and Statistical Sources*. Kyiv: Naukova Dumka.

Prybieha, L.V., 2015. *Architectural Heritage of Ukraine: Monument Protection Aspect: Monograph*. Kyiv: Institute of Cultural Studies of the National Academy of Arts of Ukraine.

How Gdańsk Was Rebuilt: Radical Approaches Interesting for Ukraine. Available at: <<https://restoration.gov.ua/press/news/70769.html>> [Accessed 5 September 2024].

Parks and Green Spaces of Hiroshima. Peace Memorial Park. Available at: <<https://www.city.hiroshima.lg.jp/site/hiroshima-park/7480.html>> [Accessed 5 September 2024].

Denys Vitchenko

PhD in Architecture,

Assistant professor of the Department of construction, geotechnics and geomechanics

Dnipro University of Technology, Dnipro

e-mail: denis_vitchenko@ukr.net

orcid: 0000-0002-3766-6311

HISTORICAL PLANNING OF VOVCHANSK, KHARKIV REGION: FEATURES OF PRESERVATION AND REGENERATION

© Vitchenko D. 2024.

The article examines the problem of applying existing historical and urban planning studies and proposed territorial monument protection restrictions for 2010. for post-war measures to organize the preservation of the town-planning heritage of the city destroyed during the war. Creation of opportunities for conservation and prospective regeneration of the historical area of Volchansk.

The purpose of the article is to analyze the relevance of the proposed territorial monument protection restrictions of the city of Volchansk for the formation of a strategy of urban monuments in the destroyed historical city to create opportunities for the preservation of historical planning, prospective conservation and restoration of monuments, regeneration of historical buildings.

The article analyzed research materials for the compilation of the historical and architectural reference plan of the city of Volchansk in 1995, 2013. It was determined that the scientific and project work of 2013 proposed to determine the historical area of the city within the city quarters, which were formed on the basis of approved in 1786 by the plan of Kharkiv provincial land surveyor Gustav von Buxheuden and preserving the integrity of the building until May 2004.

In the course of the fighting for Volchansk, which continues since May 2024, the construction of the city on the northern shore of the city of Volcha, in particular, the northern part of the historical area, is almost completely destroyed. It is in this part of the area that monuments of architecture and urban planning, which have suffered significant destruction, are concentrated. As a result, the spatial compositional structure of the city (the system of town-planning dominants and accents, compositional axes, nodes, visual openings) was destroyed, and the spatial compositional structure of the city, researched by specialists in the course of data collection for the preparation of a historical-architectural reference plan, was destroyed. In fact, what remained was the tracing of the streets and the boundaries of the plots of households, outlined by the ruins of buildings.

After the end of hostilities, it is necessary to update measures for the organization of legal storage of monuments of cultural heritage. The southern part of the area of the historic city with the destroyed buildings should receive the status of a monument of urban planning.

The proposed object of protection of this town-planning object is the materially existing architectural-spatial frame of the environment within the historical area defined by the project of the historical-architectural plan presented above. It includes: the general planning scheme of the territory, the directions and dimensions of streets, driveways and pedestrian paths, the parceling of plots of land owned by households. And also the character, scale and height of the destroyed valuable and ordinary historical building are the parameters according to which in the future new construction can be carried out by the method of regeneration. The status of the destroyed buildings - monuments of architecture should be preserved, which will later allow for restoration work. At the same time, objects recognized by the historical and architectural plan as disharmonious should not be restored.

The existing historical planning structure of the central part of the city of Volchansk, Kharkiv region. within the historical area should be preserved by granting the protected status of a monument of urban planning with a specific object of protection. As a result, after the post-war renewal, the city center will receive the appearance of a linear nuclear structure in the regular planning scheme of the city.

In the perspective of the regeneration of the historical city, first of all, the resources and limitations of the planning organization of its territory must be taken into account.

The main principles of the regeneration of the center of the city of Volchansk within the area of the historical city should be aimed at: preserving the historical planning framework of the city, preserving and strengthening the landscape and ecological framework of the cities, restoring the destroyed monuments of the city's architecture, forming a new building of the contextual architectural environment of the city of Volchansk.

Keywords: urban planning heritage, historical and architectural reference plan, urban planning monument, regeneration of the urban environment.